

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛДЕРІНІҢ АРАЛЫҒЫНДАҒЫ НЕГІЗГІ АЙЫРМАШЫЛЫҚТАР

Shonaeva Aygerim Asilbek qizi

Student of Alfraganus University

aygerimshonaeva@gmail.com

Аннотация: Бұл мақалада қазақ және ағылшын тілдерінің арасындағы негізгі лингвистикалық айырмашылықтар қарастырылады. Тілдердің құрылымдық ерекшеліктері, грамматикалық жүйелері, фонетикалық айырмашылықтары, синтаксис және лексикалық қорының түрлілігі талданады. Қазақ тілі түркі тілдер тобына жататын агглютинативті тіл болса, ағылшын тілі индо-еуропалық тілдер тобының аналитикалық өкілі ретінде сипатталады. Мақала тілдердің осындай ерекшеліктерін салыстыра отырып, олардың тарихи және мәдени дамуын тереңірек түсінуге ықпал етеді.

Кілт сөздер: қазақ тілі, ағылшын тілі, грамматика, фонетика, синтаксис, лексикалық қор, тілдік топтар, агглютинативті, аналитикалық

Қазақ және ағылшын тілдерінің аралығындағы негізгі айырмашылықтар

Тілдер — адамзат өркениетінің ажырамас бөлшегі, әрбір халықтың мәдениетінің, дүниетанымының айнасы. Әлемдегі сан түрлі тілдердің ішінде қазақ және ағылшын тілдері өзіндік тарихи, лингвистикалық ерекшеліктерімен айқындалады. Бұл тілдердің әрқайсысы түрлі тілдік топтарға жататындықтан, олардың грамматикалық, фонетикалық және лексикалық айырмашылықтары елеулі болып табылады. Аталған мақалада қазақ және ағылшын тілдерінің арасындағы негізгі айырмашылықтарға тоқталамыз.

1. Тілдік топтары және құрылымы

Қазақ тілі түркі тілдері тобына жатады, оның ішінде қыпшақ тармағына енеді. Түркі тілдерінің негізгі ерекшелігі — агглютинативті құрылымға ие болуы. Бұл құрылым сөз түбіріне түрлі қосымшалар арқылы жаңа мағыналар беріп, сөз түрлендіруге мүмкіндік береді. Ағылшын тілі болса, индо-еуропалық тілдер тобының герман тармағына жатады. Ағылшын тілі аналитикалық тіл болып табылады, мұнда мағыналар сөздердің орын тәртібі және көмекші сөздер арқылы беріледі. Бұл құрылымдық айырмашылық тілдердің грамматикалық жүйелеріне де ықпал етеді.

2. Грамматикалық ерекшеліктер

Қазақ тілі — жалғамалы тіл. Яғни, сөзге жалғаулар мен жұрнақтар қосылып, оның лексикалық және грамматикалық мағынасы өзгертіледі. Мысалы, «кітап» сөзіне «-тар» көптік жалғауын, «-ды» табыс септік жалғауын қосып, «кітаптарымды» деген сөз алуымыз мүмкін. Осы арқылы қазақ тілінде сөздердің синтаксистік рөлі жалғаулар арқылы анықталады.

Ағылшын тілінде сөздердің грамматикалық қызметі көбінесе олардың сөйлемдегі орны арқылы анықталады. Сөздер арасындағы байланыстарды көрсететін жалғаулар

аз, орнына предлогтар және артикльдер қолданылады. Мысалы, «the book» және «books» сөздерінде артикль мен көптік жалғаудың рөлі айқын көрінеді. Осыған қоса, етістіктердің шақтары көмекші етістіктер арқылы беріледі.

3. Фонетикалық жүйе

Қазақ тілі мен ағылшын тілдерінің дыбыстық жүйелері де айтарлықтай ерекшеленеді. Қазақ тілінде 42 әріп бар, оның 9 дауысты, 25 дауыссыз дыбыс құрайды. Қазақ тілінің ерекшелігі — оның үндестік заңына бағынуы, яғни сөздің құрамындағы дауысты және дауыссыз дыбыстар бір-бірімен үйлесімділік сақтайды. Мысалы, сөздегі дауысты дыбыстар бір ғана жуан немесе жіңішке болуы керек: «балалар» (жуан), «білім» (жіңішке).

Ағылшын тілінің фонетикасы анағұрлым күрделі. Онда дауысты дыбыстардың саны көп, әрі әріптер мен дыбыстар арасындағы сәйкестік әрдайым бірдей емес. Мысалы, «a» әрпі әр түрлі сөздерде («cat», «cake», «car») әртүрлі дыбысталады. Бұл жағдай ағылшын тілін үйренушілер үшін үлкен қиындық тудырады.

4. Синтаксис және сөз тәртібі

Қазақ тілінде сөйлемдегі сөздердің орын тәртібі салыстырмалы түрде еркін. Сөздердің грамматикалық қызметі жалғаулар арқылы көрсетілетін болғандықтан, сөздердің орын тәртібі маңызды емес. Мысалы, «Мен кітап оқыдым» және «Кітап оқыдым мен» сөйлемдерінің мағынасы өзгермейді.

Ағылшын тілінде сөз тәртібі қатаң түрде сақталуы тиіс. Әдетте, ағылшын сөйлемдерінде сөз тәртібі бастауыш + баяндауыш + толықтауыш (Subject-Verb-Object) ретімен беріледі. Мысалы, «I read a book» деген сөйлемде сөздердің орын тәртібін өзгерту мағынаның өзгеруіне немесе сөйлемнің грамматикалық дұрыс болмауына әкеледі.

5. Лексикалық қор және мәдени ерекшеліктер

Қазақ және ағылшын тілдерінің лексикалық қоры олардың мәдени және тарихи дамуымен тығыз байланысты. Қазақ тілінде көшпелі өмір салтына, табиғатқа, туыстық қатынастарға байланысты көптеген сөздер кездеседі. Мысалы, жылқы шаруашылығына қатысты терминдер («ат», «құнан», «жылқы» және т.б.) көп.

Ағылшын тілі болса, қазіргі заманғы ғылым, техника, экономика тілі болғандықтан, оның лексикалық қоры техникалық және ғылыми терминдерге бай. Сонымен қатар, ағылшын тілі көптеген басқа тілдерден сөздер қабылдаған, әсіресе латын, француз және герман тілдерінен.

Қорытынды

Қазақ және ағылшын тілдерінің арасындағы негізгі айырмашылықтар олардың тілдік топтары, грамматикалық құрылымдары, фонетикалық жүйелері және лексикалық қорлары арқылы айқындалады. Бұл айырмашылықтар әр тілдің өзіндік ерекшеліктерін көрсетіп, олардың тарихи және мәдени даму жолдарын ашады. Тілдердің осындай ерекшеліктерін түсіну — тіл үйренушілер үшін маңызды, сондай-ақ екі тіл арасындағы мәдени байланысты нығайтуға көмектеседі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Мусин, Т. (2008). *Қазақ тіліндегі сөздер мен сөз тіркестерінің морфологиясы*. Алматы: Санат.
2. Сағындықұлы, Ж. (2007). *Қазақ тілінің фонетикасы*. Алматы: Қазақстан.
3. Нұргелді, К. (2004). *Қазақ тілі грамматикасы: Тарихи аспектілер*. Алматы: Ғылым.
4. Ағылшын тілі грамматикасы. (2016). Алматы: Арыс.
5. Рахметова, З. (2010). *Қазақ тіліндегі синтаксистік құрылымдар*. Астана: Фолиант.
6. Әбжанов, Ж. (2013). *Қазақ тілінің синтаксисі мен грамматикасы*. Алматы: Рауан.